

Μεταμορφώσεις του λογοτεχνικού μύθου

Βασίλης Σωτηρόπουλος,

Ο Τρίτος Φάουστ, Μυθιστόρημα,

Εκδόσεις Ιάμβλιχος, Αθήνα 2002, Σελ: 279

Του Θανάση Β. ΚΟΥΤΚΟΥΛΟΥ

Το δεύτερο μυθιστόρημα (μετά το Βελσάριος και Ισαβέλλα, 2000) του νεαρού συγγραφέα Βασίλη Σωτηρόπουλου προκαλεί τον επαρκή αναγνώστη να το προσεγγίσει μέσα από μια συγκεκριμένη οπτική, τη δικαιοκρινική πρόκληση των λογοτεχνικών μύθων. Ωστόσο, πρόκειται για μία πρόκληση με την οποία έρχεται αντιμέτωπο και το ίδιο το μυθιστόρημα, καθώς το παιχνίδι του λογοτεχνικού μύθου απαιτεί αυξημένη αφηγηματική ικανότητα και παράλληλα ποσοπρίνει τον αναγνώστη σε αναστόφικτες αντιπαραθέσεις με έργα καταξιωμένα στην περσόμα ιστορία της λογοτεχνίας. Σπεύδει εξ αρχής να δηλώσει πως ο Σωτηρόπουλος διαφεύγει την παγίδα της πενήντα επανάλιψης και στέκεται ικανοποιητικά απέναντι στους πολύ υψηλούς στόχους που έθεσε, ομολογούμενος με κάποια ανθάρεια η οποία όμως δικαιολογείται από την συνήθως επιθετική ιδιοσυγκρασία ενός νεοεμφανιζόμενου πεζογράφου.

Ήδη από τον τίτλο Ο «Τρίτος Φάουστ» αντιλαμβανόμαστε ότι ο Σωτηρόπουλος αποπειράται να συνδιαλεχθεί με έναν από τους πιο παραγωγικούς νεότερους ευρωπαϊκούς μύθους, τον μύθο του δόκτορα Φάουστ που πούλησε την ψυχή του στον διάβολο για να κερδίσει την αθανασία. Η δυσκολία του εγχειρήματος αυτόματα καταδεικνύεται αν απλώς αναλογιστούμε α) ελάχιστους από τους πιο επιφανείς σταθμούς της λογοτεχνικής διαδρομής του Φάουστ από τον μεσαίωνα έως τώρα: The Tragical History of Dr Faustus του

Christopher Marlowe (περίπου 1590), Faust του Johann Wolfgang Goethe (μέρος Α' 1808, μέρος Β' 1832), Mon Faust του Paul Valéry (1945) ή Doctor Faustus του Thomas Mann (1947), β) τον εντυπωσιακό όγκο σχετικών φιλολογικών εργασιών, ιδίως από Γάλλους συγγραφέες, και επιπλέον γ) την άκρως ισχυρή αξιοποίηση του μύθου από την ελληνική λογοτεχνία.

Θυμίζω εδώ ότι κατά τον Pierre Albouy ως λογοτεχνικός μύθος ορίζεται «το αφήγημα που συνοδεύει τον μύθο, το οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί και μετασχηματίζει με μεγάλη ελευθερία, και οι νέες σημασίες που προστίθενται σε αυτό». Ο Σωτηρόπουλος σχολιάζει έμμεσα αυτή τη σειρά των αλληπάλλων μεταμορφώσεων διαμέσου της ιδέας της μετάφρασης. Το προλογικό τμήμα επιγράφεται «Μετάφραση της μετάφρασης, της μετάφρασης». Ο πραγματικός συγγραφέας προσποιείται πως παρουσιάζει ένα βιβλίο χωρίς συγγραφέα, εφόσον υποδύεται τον ρόλο του μεταφραστή και του φιλολογικού επιμελητή που συντάσσει πρόλογο και επίλογο. Δηλαδή διήθεν μεταφράζει στα ελληνικά μια αγγλική χειρόγραφη μετάφραση του 18ου αιώνα περίπου, την οποία ανακάλυψε στα κατάλοιπα ενός μυστηριώδους προγόνου του, μιας αγγλικής μετάφρασης ενός χαμένου αρχικού πρωτότυπου. Σημειώνω πως η υποτιθέμενη ελληνική μετάφραση διαθέτει αρχαίο ύψος, ώστε να παρασταθεί ο παρελθοντικός χρόνος της αγγλικής παράλλαγής. Επομένως, το εύρημα

της μετάφρασης τονίζει τις μεταμορφώσεις του λογοτεχνικού μύθου και το βιβλίο άνευ συγγραφέως αποτελεί σύμβολο του μύθου χωρίς πατρότητα.

Το κείμενο διακρίνεται σε τέσσερα άνωτα μεταξύ τους κεφάλαια με τίτλους: Αχώριτο, Ασυντέλεστο, Αρρενογονία, Ανεύκτο. Όλοι οι τίτλοι είναι μονολεπτικοί και αρχίζουν από Α, παρατέμνοντας προφανώς στην έννοια αρχέτυπο. Σε τρεις το Α είναι στερεοτυπικό προσημαίνοντας την υπόθεση. Η στέρηση χώρου, τέλεσης και λόγου καταργεί το όραμα μιας ιδανικής κοινότητας αρρένων. Πρόκειται αυτή είναι η τίτλος του μυθιστορηματός. Ο Φάουστ, που η ταυτότητά του αποκαλύπτεται μόνο από τα συμφοροζόμενα, είναι ο δημιουργός μιας κλειστής ανδρικής κοινότητας σε ένα νησί-οιταπία. Οι κάτοικοι έχουν την εντύπωση πως είναι οι μοναδικοί άνθρωποι της γης όμως όταν ένας κατασκευάζει ειδώλια από λάσπη, ο κεντρικός ήρωας Ι Ξεανά μια αγωνιώδη αναζήτηση του δικού του κατασκευαστή - θεού. Ανεβαίνει το βουνό του νησιού για να απαντήσει στα βασανιστικά ερωτήματα του κατασκευαστή του. Το ταξίδι του βρίσκεται σε άμεση αντιστοιχία με την ομηρική Οδύσσεια καθώς ως άλλος Οδυσσεύς παραμένει σταθερά ερωτηματούχος στον στόχο ενώ οι σύντροφοί του πεθαίνουν, επειδή υποπίπτουν σε διάφορα πάθη - εμπόδια. Στην κορυφή μαθαίνει την αλήθεια και ξαναγεννιέται μια εμπειρία πραγματικού βίου κατεβαίνοντας το εσωτερικό του βουνού, που είναι χτισμένο από το σύνολο των βιβλίων της ανθρωπότητας. Ακριβώς για τον παραπάνω λόγο - το βουνό-βιβλίο, κατερχόμενος βιώνει σε ακραία μορφή δραματικές περιπέτειες που πρόδηλα εμπεύονται από μια πλειάδα αρχαίων λογοτεχνικών μύθων (Ορέστης - Κλυταιμνήστρα, Τάνταλος - Πέ-

λοπας, Γύγης - γυναίκα του Κανδαύλη, Αντιγόνη - Πολυνείκης, φαπιά - Προμηθέας, Ιφιγένεια - Ορέστης, Οιδίποδας - Ιοκάστη κλπ.). Μετά την εικονική συμπύκνωση ζωής ο Φάουστ επιτρέπεται στον Ι να επιλέξει την ουτοπία ή την οδύνη του υπαρκτού κόσμου. Ο Ι προτιμά το δεύτερο και το νησί εκρηγνύεται και διαλύεται σε όλα τα βιβλία που το απάρτιζαν.

Το ζήτημα που προκύπτει είναι γιατί ο τίτλος, «Τρίτος Φάουστ» αφού συγκροτείται μία ακόμη εκδοχή ανάμεσα στις τόσες περιπλανήσεις του μύθου. Στον επίλογο ο Σωτηρόπουλος εξηγεί εμφατικά: πρώτο Φάουστ θεωρεί το ιστορικό πρόσωπο του μεσαίωνα, δεύτερο τον λογοτεχνικό ήρωα και τρίτο τον δικό του, ο οποίος απρόδοτος μετατρέπεται σε σώμα βιβλίου χωρίς συγγραφέα. Ανεξάρτητα από το αν ο «Τρίτος Φάουστ» επιθυμεί να λειτουργήσει ως ένας μεταμοντέρνος μύθος της δημιουργίας, του πόθου για κατάκτηση του άπειρου χώρου της γνώσης ή της ίδιας της υπαξιακής αγωνίας, προσθέτει το λιθαράκι του στον δεύτερο Φάουστ, δηλαδή τις πολλαπλές εκδοχές του αρχέτυπου μύθου. Η αναφορά μου στον μεταμοντερνισμό δεν είναι τυχαία. Η έντονη δικαιοκρινικότητα, ο εσωτερικός σχολιασμός του κειμένου με την ενεργή αποστροφή στον αποδέκτη της αφήγησης, το τέχνασμα του χειρόγραφου και η μίμηση αρχαίου ύψους ή η απουσία συγγραφέα είναι ορισμένα στοιχεία που εντάσσουν το μυθιστόρημα στον μεταμοντερνισμό. Ο «Τρίτος Φάουστ» του Σωτηρόπουλου είναι ένα δύσκολο πεζογράφημα που απευθύνεται στον εμβριθή αναγνώστη. Όμως το κέρδος αυτής της δύσβατης ανεγνωστικής πορείας (σαν την ανάβαση του ήρωα Ι) είναι σημαντικό άσχετα από τις όποιες προσδοκίες.